

ФОРМУВАННЯ СФЕРИ ВЕТЕРИНАРНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НА КООПЕРАТИВНИХ ЗАСАДАХ

Розглянуто проблеми млявого становлення недержавної системи ветеринарного обслуговування. Запропоновано формувати дану сферу шляхом створення обслуговуючих кооперативів відповідного профілю. Аналізуються випадки створення псевдокооперативів, що є результатом державної фінансової підтримки без ініціативи “знизу”.

Постановка проблеми

Реформування аграрного сектора економіки України призвело до того, що основними виробниками продукції тваринництва стали особисті селянські господарства. Великі сільськогосподарські підприємства розукрупнено. Утворилася значна кількість різних за формами власності та розмірами підприємств. Розміри більшості з них за поголів'ям тварин недостатні для передбачення штатним розписом посади фахівця ветеринарної медицини.

Структурні зміни у сфері сільськогосподарського виробництва не супроводжувалися адекватними змінами системи ветеринарного обслуговування. Відсутність необхідної кількості організацій і служб, які можуть здійснювати комплексне ветеринарне обслуговування невеликих за розмірами суб'єктів господарювання призводить до того, що потенційні можливості даних товаровиробників не реалізуються у повній мірі. Через неналежне ветеринарне обслуговування у суб'єктів господарювання виникають проблеми із збутом продукції тваринництва на зовнішньому ринку.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання

Традиційним у світовій практиці способом реалізації господарських інтересів малих за розміром та економічно слабких суб'єктів господарювання є їх кооперування. Свідченням економічної доцільності розвитку сільськогосподарської кооперації є розширення кооперативних зв'язків у переважній більшості розвинутих країн світу [2, 9]. В Україні вже створене відповідне правове поле, що регламентує розвиток кооперативних відносин [6, 7].

Проблеми створення цих відносин та функціонування дискутуються у

наукових виданнях. Їх активно досліджують такі вчені-економісти, як: М. П. Гриценко, В. В. Гончаренко, В. В. Зіновчук, Р. Я. Корінець, О. В. Крисальний, О. І. Кузьменко, М. Й. Малік, О. М. Могильний, Л. В. Молдован, П. Т. Саблук, О. М. Черниш та ін. Існує багато науково-практичних розробок та рекомендацій щодо доцільності розвитку кооперації у сфері дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва. Усі публікації базуються на загальноприйнятих принципах кооперування. Тут подаються незаперечні переваги організації обслуговуючих кооперативів, насамперед, спрямованості на задоволення потреб засновників. За класичним визначенням М. І. Туган-Барановського, “кооператив – це таке господарське підприємство декількох осіб, котрі з доброї волі об'єдналися, метою якого є не добування найбільшого прибутку на затрачений капітал, а, навпаки, збільшення через спільне господарювання трудового доходу своїх членів або зменшення їх видатків” [12, с. 9]. Результативність господарської діяльності на основі об'єднання фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів є вищою, ніж сума результатів окремо взятих господарств, тобто завдяки ефекту синергії зростають економічні результати виробництва [3, с. 6].

На жаль, рідко ведеться мова щодо організації ветеринарного обслуговування на кооперативних засадах, хоча світовій практиці кооперативного руху такі приклади відомі [4, с. 47]. Ще рідше аналізуються причини поєднання незаперечних переваг організації обслуговуючих кооперативів, активних зусиль державних і громадських органів, спрямованих на їх створення, із несприйняттям кооперативної ідеї практиками господарювання, бездіяльністю і формальним функціонуванням таких кооперативів як в окремих регіонах, так і в Україні загалом.

Метою дослідження є визначення основних передумов та обґрунтування необхідності розвитку системи ветеринарного обслуговування на кооперативних засадах.

Об'єкти та методика досліджень

Об'єктом дослідження є процес та умови, за яких відбувається формування системи ветеринарного обслуговування на кооперативних засадах.

Дослідження здійснювалися з використанням загальноприйнятих наукових методів. Монографічний метод використовувався для вивчення літературних джерел з досвіду створення обслуговуючих кооперативів України та за кордоном. Чинники, що забезпечують конкурентні переваги кооперативів на ринку ветеринарних послуг, визначалися шляхом анкетування потенційних замовників, якими були власники особистих селянських і фермерських господарств.

Результати досліджень

Реформування аграрного сектора економіки України призвело до того, що основними виробниками продукції тваринництва у Львівській області є особисті селянські господарства, частка яких у 2010 р. у загальних обсягах виробництва молока складала 96,5 %, яловичини – відповідно 92,9 %.

Розміри більшості сільськогосподарських підприємств не дозволяють власними силами здійснювати ветеринарне обслуговування тварин. У 2010 р. 82 % підприємств Львівської області, що утримували велику рогату худобу, змушені були звертатися до послуг сторонніх суб'єктів, які здійснюють ветеринарне обслуговування. Для фермерських господарств даний показник складає 91 %.

Державні підприємства ветеринарної медицини неадаптовані до сучасних умов. Їх формування здійснювалося із орієнтацією на надання послуг великим сільськогосподарським підприємствам, що мали власну ветеринарну службу. Наявна матеріально-технічна база державних ветеринарних служб та чисельність працівників не розраховані на надання повного комплексу ветеринарних послуг особистим селянським господарствам та невеликим сільськогосподарським підприємствам. Через дефіцит транспортних засобів та територіальну віддаленість даних господарств існують гострі проблеми із наданням невідкладних послуг.

Як показує світова практика, в умовах, коли державна служба неспроможна забезпечити весь комплекс необхідних ветеринарних заходів, посилюється роль приватного сектора. Проте, становлення приватної ветеринарної практики у Львівській області відбувається дуже повільно. У 2010 р. тільки 42 фізичні особи надавали ветеринарні послуги на засадах підприємництва. Їх частка у загальних обсягах реалізації ветеринарних послуг становила лише 6,8 %.

Без належно організованої системи обслуговування, навіть порівняно великих підприємств, неможливо реалізувати переваги, набуті входженням України до СОТ. Наприклад, недоступність усіх необхідних ветеринарних послуг є основним чинником, який через санітарні обмеження, передбачені угодами СОТ, стримує можливості експорту продукції тваринництва. Вітчизняні виробники уже в даний час втрачають конкурентні позиції не тільки на зовнішньому, а навіть і на внутрішньому ринку. Даним суб'єктам господарювання складно формувати порівняно великі партії однорідної продукції, у повній мірі дотримуватися технологій її виробництва та зберігання, майже не під силу проводити маркетингові дослідження, налагодити ефективну систему збуту тощо.

Діяльність дорадчих служб не може у повній мірі компенсувати відсутність фахівців у невеликих за розмірами суб'єктах господарювання. А млява ділова

активність у сфері обслуговування сільського господарства є результатом обмежених фінансових ресурсів для організації недержавних структур, очікуваної низької прибутковості даної підприємницької діяльності. У такій ситуації доцільним є поєднання різних за розмірами та організаційними формами сервісних структур у сільському господарстві. Їх орієнтація на різні сегменти ринку забезпечить належне обслуговування, доступність усіх видів послуг для потенційних замовників.

В результаті проведеного нами анкетування потенційних замовників виявлено, що ринковий успіх у сфері ветеринарного обслуговування матимуть суб'єкти, які зможуть гарантувати оперативність послуг, фахове обслуговування та будуть забезпечені необхідним обладнанням (рис. 1).

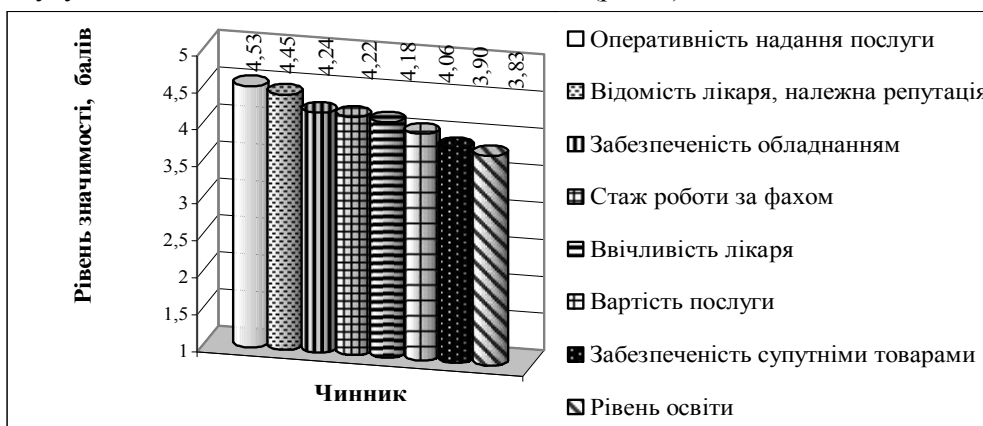

Рис. 1. Значимість чинників, якими керується потенційний замовник послуги, обираючи лікаря чи службу ветеринарної медицини (оцінка за 5-бальною шкалою)

**Джерело: розраховано автором за даними анкет.*

Найважливішим чинником є оперативність надання послуги. Тому, переваги матимуть суб'єкти господарювання, які розташовані територіально близько до потенційного замовника ветеринарної послуги.

Привабливою організаційною формою, на основі якої можуть надаватися ветеринарні послуги, є обслуговуючі кооперативи у сільській місцевості. За напрямом спрямування зусиль вони можуть бути як вузько-, так і багатопрофільними. Їх переваги полягають у тому, що:

– кооперативи організуються засновниками, ними ж забезпечується господарська діяльність кооперативу. Залежно від чисельності поголів'я тварин, у засновників до роботи в кооперативі може залучатися необхідна кількість ветеринарних фахівців. При цьому, у перші три роки функціонування кооперативу оплата праці таких фахівців здійснюється за рахунок коштів державної підтримки;

– ветеринарний фахівець як найманий працівник основні зусилля спрямовуватиме на свою фахову діяльність, а не на організацію і здійснення підприємницької діяльності. Такому фахівцеві у меншій мірі необхідні знання та навички з проблем підприємницької діяльності;

– майно кооперативу формується за рахунок пайових внесків засновників, що вирішує проблему стартового капіталу для формування недержавної сфери ветеринарного обслуговування. Таким чином може бути сформована значна сума децентралізованих коштів для закупівлі необхідного ветеринарного обладнання;

– ветеринарний фахівець, працюючи у кооперативі, матиме у певній мірі гарантовані доходи, що зменшуватиме ризик і невизначеність його майбутнього;

– обслуговуючий кооператив за своєю природою є неприбутковим. Метою діяльності кооперативу взагалі і кожного його працівника, зокрема, є не одержання прибутку, а більш повне задоволення потреб засновників. Ветеринарні послуги засновникам надаватимуться за нижчими тарифами, систематично і у повному обсязі;

– залежно від чисельності поголів'я тварин, у засновників до роботи в кооперативі може залучатися необхідна кількість ветеринарних фахівців.

Виникнення та розвиток обслуговуючих кооперативів може забезпечити формування конкурентного середовища і, відповідно, ринкового котирування тарифів на ветеринарні послуги.

Проте, розвиток кооперативних відносин у даній сфері господарювання відбувається досить повільно. За інформацією Міністерства аграрної політики та продовольства України, передові позиції займають Вінницька та Житомирська області.

Станом на 1 січня 2010 р. у Вінницькій області 13 кооперативів задекларували в основних видах економічної діяльності надання послуг у тваринництві, в тому числі і ветеринарних. На території Житомирської області таких кооперативів було 17, з них 4 виділили як напрямок спеціалізації ветеринарну діяльність.

У Львівській області здійснення господарської діяльності на засадах кооперації менш поширене. У аналізований період кооперативів, які орієнтуються на надання послуг у тваринництві було лише 3. До них відносяться СОК «Колос Агро», СМОК «Стрілковецький» та Молочарський заготівельно-збутовий кооператив «Промінь».

Значні організаційні зусилля щодо активізації процесів створення таких кооперативів поки що були безуспішними. Основна причина – певна недовіра сільських жителів, ризик того, що пайові внески будуть витрачені раціонально і за призначенням. У пам'яті багатьох процеси становлення міжгосподарських організацій, майно яких формувалося за рахунок пайових внесків сільськогосподарських підприємств. При цьому кооперативна ідея була забута, міжгосподарські організації “відірвалися” від засновників і за їх рахунок

формували свій прибуток. Такий результат слід очікувати, якщо і обслуговуючі кооперативи формуватимуться шляхом насаджування “зверху”. Необхідною є організаційна і роз’яснювальна робота на взірць такої, яка здійснювалася ініціаторами кооперативного руху у першій половині двадцятого століття.

Створені з використанням коштів державної фінансової підтримки обслуговуючі кооперативи у Львівській області перетворювалися в незалежні від засновників торговельно-посередницькі структури. Тому державна підтримка повинна спрямовуватися на організовані “знизу” кооперативи, які реально функціонують. Така підтримка здійснюється у більшості економічно розвинутих країн. Скандинавські країни періодично здійснюють фінансову підтримку кооперативів шляхом зниження податків, наданням пільгових кредитів, тим кооперативам, які чітко виконують державні замовлення, різні продовольчі програми тощо.

Привабливість обслуговуючих кооперативів для замовників визначається можливістю реалізації економічних інтересів. Створювати багато вузькопрофільних кооперативів у одному населеному пункті проблемно. Проблемно також переконати потенційних замовників у доцільності створення багатопрофільного кооперативу без чітко визначених напрямів діяльності. Тому на початкових етапах слід створювати збутові кооперативи, які, крім збутових операцій, здійснювали б систему заходів із забезпечення санітарних гарантій продукції, ветеринарне обслуговування. У створенні таких кооперативів з урахуванням проблеми збуту продуктів тваринництва на зовнішньому ринку зацікавлені і молоко- та м’ясопереробні підприємства, які можуть бути їх потенційними замовниками.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Активні процеси формування сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності поєднуються із початковими етапами реформування державної системи ветеринарного обслуговування.

Активна державна фінансова підтримка створення і розвитку обслуговуючих кооперативів без ініціативи “знизу” призводить до створення псевдокооперативів, нехтування інтересами засновників, перетворення кооперативів у підприємницькі структури капіталістичного типу.

Проблема створення вузькопрофільних кооперативів ветеринарного спрямування може бути вирішена шляхом поєднання послуг зі збуту продукції з ветеринарними послугами. Засновниками таких кооперативів можуть бути і переробні підприємства.

Література

1. Гриценко М. П. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи: створення і діяльність / М. П. Гриценко, О. М. Черниш, О. І. Кузьменко. –

К.: Київська обласна аграрна дорадча служба. – 2005. – 68 с.

2. Досвід Канади та країн ЄС у сфері політики з підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: аналітичне дослідження / [уклад.: С. Курдицький (голов. ред.), В. Бондарчук, Дж. Р. Алколей, Л. Молдован та ін.]. – К., 2011. – 91 с.

3. Крисальний О. В. Теоретико-методологічні засади розвитку спеціалізації і сільськогосподарської кооперації у постреформованому аграрному виробництві / О. В. Крисальний // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 3–10.

4. Мануйленко О. Приватна ветеринарна практика у США / О. Мануйленко, І. Калінін // Ветеринарна медицина України. – 1998. – № 8. – С. 46–47.

5. Перелік сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?9734>.

6. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – Ст. 261 (зі змінами) – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/469/97-вр>.

7. Про кооперацію: Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 5. – Ст. 35 (зі змінами) – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>.

8. Рикун О. М. Кооперативний розвиток малого підприємництва в аграрному виробництві [Електронний ресурс] / О. М. Рикун // агросвіт – 2012. – № 4. – Режим доступу: <http://www.agrosvit.info/index.php?iid=4&operation=9>.

9. Рульєв В.А. Роль сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на ринку аграрної продукції [Електронний ресурс] / В. А. Рульєв, М. І. Лобанов, С. М. Григор'єв // Збірник наукових праць ТДАТУ. Мелітополь. “Люкс” – 2009. – № 6. – С. 7–14. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal /soc_gum/-znptdau/2009–6.pdf.

10. Сільськогосподарська кооперація світу в цифрах і фактах [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/page/?10099>.

11. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив: практичний посібник [Електронний ресурс] / [уклад. : В.В. Гончаренко, Ю.П. Воскобійник, В.В. Зіновчук та ін.] ; за ред. М.П. Гриценка. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?8020>.

12. Туган-Барановський М. І. Кооперація, її природа та мета / М. І. Туган-Барановський. – Львів, 1936. – 143 с.
